

Využití volnočasových aktivit u dětí mladšího školního věku

Jan Kaul, DiS.

Bakalářská práce
2013

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Jan KAUL, DiS.
Osobní číslo: H098130
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Volnočasové aktivity a jejich využití pro děti
mladšího školního věku

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- volný čas a jeho definice,
- vztah sociální a obecné pedagogiky a volného času mládeže - popis funkcí volného času v rámci sociální i obecné pedagogiky,
- využívání volného času dětmi mladšího školního věku,

Součástí práce bude sociologický průzkum (event. drobný sociologický výzkum) zaměřený na zjištění toho, jak děti mladšího školního věku (z konkrétní školní družiny) využívají svůj volný čas.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J. Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1

Hájek, B., Pávková, J. a kolektiv. Školní družina. Praha: Portál, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7367-268-3

Kraus, B. Sociální pedagogika. Brno: IMS, 2010.

Pávková, J. a kolektiv. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6

SPOUSTA, V. a kol. Kapitoly z pedagogiky volného času, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, ISBN 80-210-12740-9.

ŘEHOŘ, A. Metodické pokyny pro vypracování bakalářské práce. Brno: Institut mezioborových studií, 2006.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. července 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. července 2012

prof. PhDr. Pavel Muhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miroslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

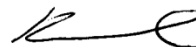
Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

JAN KAUL

Jméno, příjmení studenta

V Brně ..27.3. 2013.

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(1) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá tématem využití volnočasových aktivit u dětí mladšího školního věku. V teoretické části jsou vysvětleny pojmy jako je volný čas, pedagogika volného času, volnočasové aktivity, ale také uvádí historické souvislosti při vývoji volného času a pedagogiky volného času. Taktéž jsou uvedeny principy výchovy ve volném čase.

Praktická část je zaměřena především na malý sociologický průzkum mapující volný čas dětí v mladším školním věku (na mém pracovišti - školní družina na ZŠ a MŠ v Brně - Kohoutovicích). Tento průzkum má za úkol zjistit, zda jsou děti schopny a umí efektivně vnímat a nakládat se svým volným časem. Také mne zajímalo, jaké je spektrum jejich volnočasových aktivit ve volném čase.

Klíčová slova: volný čas, volnočasové aktivity, pedagogika volného času, výchova ve volném čase.

ABSTRACT

The Bachelor Thesis deals with the use of leisure time activities for children of the primary school age. The theoretical part contains the concepts of the leisure time, the leisure pedagogy, leisure activities, but it also provides a historical context for the development of the leisure time and leisure education. Then, the principles of the education in the free time of children are mentioned.

The practical part is focused on a specific sociological survey that maps the leisure time of children at younger age (specifically at the author's work after-school clubs at the Primary school in Brno - Kohoutovice). This research is needed in order to determine whether the children are able to use their free time and also whether they can perceive and use their leisure time effectively. The author is also interested in a range of various leisure time activities.

Keywords: leisure time, leisure time activities, pedagogy of the leisure time, education in the leisure time

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat celé mé rodině a přátelům za morální podporu a pomoc, které si nesmírně vážím.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Volnočasové aktivity a jejich užití u dětí mladšího školního věku“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury a použitých pramenů, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1 VOLNÝ ČAS	9
1.1 VOLNÝ ČAS V HISTORII	9
1.2 POJETÍ VOLNÉHO ČASU	10
1.3 VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE	13
2 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE	15
3 HISTORICKÝ VÝVOJ VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	17
3.1 PRINCIPY PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU	19
3.2 ZAŘÍZENÍ PRO KVALITNÍ VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU	21
3.2.1 Školní Družina vZŠ a MŠ Chalabalova, Brno – Kohoutovice.....	23
3.2.2 Zařízení nabízející volnočasové aktivity v Brně – Kohoutovicích	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	57
SEZNAM PŘÍLOH	58

ÚVOD

Bakalářská práce pojednává o problematice volného času a volnočasových aktivit a jejich smysluplného využití u dětí mladšího školního věku.

Volný čas, jako pojem, a jeho smysluplné trávení je v dnešní době opět docela ožehavé téma, které se dotýká celé společnosti. Když vezmeme v potaz to, že dnešní děti a mládež mají tolik volného času, že neví co s ním, a tak hledají různé cesty jak si jej zkrátit, mnohdy se mohou vydat „špatnou cestou“. Z historického hlediska, si „obyčejný“ člověk musel obstarávat obživu a pracovat každý den, a to většinou od úsvitu až do večera. Navíc ve středověku museli pracovat napřed pro vrchnost a až potom si mohli obstarávat své zdroje obživy. Postupem času, když díky vynálezům lidstvo vymyslelo stroje, se lidem trochu ulehčila práce, tím pádem se změnilo pracovní nasazení a zkracovala se pracovní doba a začal pomalu vznikat prostor pro téma volného času. Proč je toto téma problém?

V současné době moderní rodina se skládá např. ze čtyř členů - otec, matka a dvě děti. Rodiče se musí starat prvotně o zdroje obživy a děti mají moc volného času. Přebytek volného času, může vést ke špatné cestě výchovy (potulovat se venku a vymýšlet různé nápady ohledně toho, jak se zabavit, aby se nenudily). Mohou se objevovat první znaky patologických jevů aktivit, které děti provádí k ukrácení si volného času (alkohol, cigarety, drogy, automaty, hazard). Většina vyjmenovaných pojmů se týká starších dětí, ale s cigaretami a alkoholem se mohou setkat děti už ve velmi útlém věku. Právě v tuto dobu by měla nastoupit pestrá nabídka volnočasových aktivit a kroužků, aby děti, ale i jejich rodiče si v této nabídce našli možnost volnočasového vyžití, a v podstatě díky kroužkům či aktivitám, osobnostního rozvoje. Jde o to, naučit rodiče a děti, aby si správně vybrali nějakého koníčka, tomu se věnovali, buď společně, nebo aby rodiče dítě podporovali v jeho vybraném spektru zájmů. Takovým konáním se mohou vztahy v rodině upevnit a prohloubit. Také tím, že dítě bude mít nějaký zájem, si o tom může s rodiči povídat a snaží se být v onom směru zájmu dobrý, aby reprezentoval svou rodinu, ale také společnost, ve které žije.

Protože jsem chtěl zjistit, jestli tento model, který je výše popsán je platný či nikoliv, rozhodl se při výběru oblastí pro bakalářskou práci právě pro toto téma.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS

Problém volného času se stane zvláště rozhodujícím problémem ve světě zítřka.

(Fazik, 2011, s. 10)

V dnešní době se opět diskutuje o tématu volného času u dětí a mládeže, a proto zde je dobré uvést vymezení a objasnění tohoto pojmu, další související pojmy a rozdělení týkající se tohoto tématu. V dalších kapitolách a podkapitolách se práce bude věnovat historii a funkci volného času, pedagogice volného času a vývojové psychologii dětí mladšího školního věku v rámci pedagogiky volného času. Úděl psychologie v pedagogice má velký význam, protože nám objasňuje ontogenetický vývoj dítěte (pro práci je důležitý vývoj mladšího školního věku) a spolu s pedagogickými zásadami může ukázat cestu k správnému ovlivňování dětí v jejich volném čase a hlavně cestu pro další správný vývoj v mnoha společenských spektrech života jedince.

Jak píše Pávková, Hájek, Hofbauer (2002, s. 13), pod pojmem volný čas si běžně představíme odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené (cesty dopravními prostředky, příprava aktivit apod.). Anebo také je volný čas doba, která nám zbývá po splnění povinností. Je to oblast naší svobodné volby a vůle, která zahrnuje činnosti, jež vykonáváme dobrovolně, rádi a přinášejí nám radost a uspokojení.

1.1 Volný čas v historii

Abychom pochopili, co to vlastně volný čas je, musíme nejprve zjistit, jaké bylo jeho vnímání v historii.

Autorů, kteří se věnovali volnému času lidstva, bylo mnoho. Např. Aristoteles zastupující antické období považoval volný čas jako lidské štěstí, v němž by se měli věnovat čtení, poslechu hudby atd. Platón naopak psal o tom, že volný čas je skoro až zbytečný a práce je nejdůležitější. Ve středověku se obyvatelstvo volnému času příliš nevěnovalo. Spíše lid k uvědomování si volného času nebyl podporován, přeci jen práce pro šlechtu na polích zabrala mnoho času. V období renesance je opěvována práce. Utopičtí autoři jako Thomas More, nebo Thomasso Campanella zase uvažovali o tom, že by člověk měl méně pracovat a více si užívat volného času. More píše ve svém díle Utopia o 6 hodinách

práce denně a Campanella ve Slunečním státě uvažuje o zkrácení pracovní doby na 4 hodiny a zbytek času věnuje člověk rozjímání, procházkám a různým hrám. Dalšími autory zabývajícími se volným časem společnosti byli např. Karl Marx (z jehož textů čerpali zakladatelé socialismu) a např. francouzský sociolog Joffre Dumazedier. (21. 3. 2013, online http://www.fsps.muni.cz/~kse/vyuka/vyuka_dokumenty/rekreologie/rekre_002_odpocinek.pdf)

Mezi moderní autory věnující se volnému času patří např. Bartoš, Pávková, Hofbauer a další.

Jak uvádí Bartoš (2004, s. 6), po tisíciletí byl člověk plně závislý na činnostech, zajišťujících zcela jeho přežití. Postupně, s nástupem dělby práce a dalším rozdělováním společnosti do vrstev (vrchnost, poddaní), se objevuje pojem volného času, zpočátku u vrstev vládnoucích a bohatých, potom u většiny lidí. Začal se vytvářet časový prostor, kdy jedinec nebyl závislý jen na práci nutné k vlastnímu přežití, ale prožíval i čas, který mohl věnovat svým zálibám a potřebám. Postupně, zejména v posledních staletích, se tento prostor rozšiřoval, až nabyl všeobecného charakteru. Praktickou polohou uvědomění si potřeby volného času byl stoletý boj průmyslového dělnictva za postupné zkracování pracovní doby a zvyšování prostoru pro realizaci lidí v mimopracovním čase, který obsahoval i položku času volného.

Nebo také Filipcová vidí, že volný čas je světem volby činností (eventuálně nečinností). Jako podstatné určení této sféry vyznívá ono „*mohu, chci, mám chuť*“. Tato libovůle volby není ovšem absolutní, je značně determinována, protože charakter přání, zálib je nejrůzněji ovlivňován vnější skutečností a možnost jejich naplnění je právě tak determinována řadou okolností, jež zdaleka nezávisejí jen na mně. (Fazik, 2011, s. 49)

1.2 Pojetí volného času

Je zřejmé, že odpočínutý člověk podá lepší pracovní výkon, lépe zvládá mezilidské vztahy na pracovišti. Při zájmových činnostech mohou lidé získávat nové vědomosti, které lze uplatnit i v profesi nebo při rekvalifikaci.

Dumazedier uvádí (Fazik, 2011, s. 10-11), že někteří filosofové pokládají volný čas za jev, který existoval ve všech epochách, ve všech civilizacích. Dumazedier není toho

názoru. Píše, že mimopracovní doba je zřejmě tak stará jako práce sama, ale volný čas má specifické znaky, které charakterizují civilizaci zrozenou z průmyslové revoluce.

V archaických společnostech byly práce a hra vždy obsaženy v činnostech, které byly přínosné pro fungování komunity, ve které jedinec žil a fungoval. Objevuje se pojem svátku. Svátek spojuje v jedno, práci i hru. Hra proniká prací a v podstatě i obráceně. Jediná kategorie lidí, u které bychom mohli hovořit o volném čase, jsou šamani a kouzelníci. Tito lidé vykonávají magické nebo náboženské funkce, které jsou podstatně důležitější pro chod společnosti. Proto se v podstatě nedá hovořit o volném čase v archaickém údobí lidské společnosti.

Někteří autoři se domnívají, že volný čas vznikl díky aristokratickému stylu života tradiční civilizace. Dumazedier nevěří, že zahálčivost filosofů ve starém Řecku může být považována za volný čas. V Řecku sdružovali filosofové tento model s moudrostí. Ideálem života, bez práce byl plný vývoj člověka po stránce tělesné i duševní. Odmítání otrocké práce bylo ospravedlněno Aristotelem ve jménu vznešených hodnot.

V agrárních společnostech volný čas také neexistuje. Práce řídí podle přírodních cyklů ročních dob a dnů. Je intenzivní v pěkné roční době, zpomalená ve špatné. Tato práce má přirozený rytmus, je přerušována přestávkami, jako např. zpěvy, hrami a obřady. Spadá v jedno s denní činností. V některých krajích počíná s východem slunce a končí s jeho západem. Po práci přichází odpočinek, ale hranice mezi nimi není jasná. V našem mírném klimatu mizí v dlouhých zimních měsících intenzivní práce a ustupuje neúplné činnosti, při níž boj o existenci je často nesnadný. Hladomory, mrazy, epidemie člověka nutí k nečinnosti a toto období je často spojeno s lidským neštěstím a tudíž je zřejmé, že tato doba nemá znaky moderního volného času. V těchto cyklech určených přírodou vyniká funkce nedělí a svátků, přičemž neděle jsou vyhrazeny kultu. Svátky bývají často příležitostmi k velké spotřebě potravin a energie – představují opak každodenního života. Také radovánky nelze odloučit od obřadů. Vyplývají z kultu, nikoli z volného času.

V tradičních evropských civilizacích je více než 150 dnů v roce, v nichž se nepracuje. Např. ve Francii byly tyto sváteční dny označovány jako dny bez zaměstnání a církev na ně uvaluje královské desátky. Tyto dny nebyly svobodně voleny, ale byly vynuceny bohoslužebnými potřebami nebo nedostatkem práce. Na konci 18. století to bylo 164 dní, kdy se nepracovalo. Zahálčivost šlechty se vždy pojila s nejvyššími hodnotami civilizace, i když ve skutečnosti byla poznamenána prostředností nebo nízkostí. Tito štěstěnou privi-

legovaní lidé, ač již vzdělaní nebo nevzdělaní, vykupovali svou zahálku prací otroků, nevolníků nebo komorníků. Tato zahálka není určována vztahem k práci. Práci nedoplňuje, ani nekompenzuje, ale nahrazuje. Model zahálčivé aristokracie jistě mocně přispěl k zjemnění kultury, ale však pojem volného času není vhodný pro označení těchto činností.

A aby byla umožněna existence volného času v životě pracujících lidí, musely být uskutečněny v sociálním životě nezbytné podmínky. Dumazedier je spatřuje v těchto dvou podmínkách:

1. Činnosti ve společnosti se již neřídí povinnostmi uložených komunitou. Volný čas a práce se vymyká kolektivním potřebám, jsou určovány svobodnou volbou jednotlivců.
2. Práce se odpoutala od dalších činností. Je vymežována podle vůle člověka, nikoli přírody. Je taky i jinak organizována, takže volný čas je od ní jasně oddělen.

Tyto dvě podmínky v životě společnosti lze nalézt jen v civilizaci industriální a postindustriální (lidská společnost v době rušení manufaktur a průmyslové revoluce). (Fazik, 2011, s. 11)

Právě díky pohledům na volný čas novodobí autoři dospěli k jeho možnému dvojímu rozdělení na negativní pojetí a pozitivní pojetí:

Negativní pojetí volného času

Právě snahy o zkracování pracovního času a dlouholetá struktura náplně života lidí – práce, rodina, péče o vlastní osobu a odpočinek, která byla po staletí pevně definována též ve struktuře dne – pracovní doba, čas pro rodinu, zábava, hygiena a odpočinek (spánek) – vedli k vymezení volného času jako negace času pracovního. Výraz „negace“ má charakter metodologický, nikoliv pejorativní. Negují se prostě faktory, které jsou typické pro pracovní čas. Například závislost a odpovědnost na zaměstnavateli se kompenzuje svobodou a nezávislým rozhodováním o vlastní náplni činnosti. Únava a vyčerpání, způsobené pracovním úsilím se odstraňuje odpočinkem a relaxací.

Toto vymezení je typické a zcela dostačující zhruba do poloviny dvacátého století. Do doby, kdy postupně stále více docházelo k rozpadu tradiční struktury pracovního dne a kdy charakter práce u stále většího počtu lidí nedovoloval přesně stanovit dobu pracovního výkonu. V prvopočátcích byl takový charakter práce typický i v tzv. svobodných povoláních, např. u umělců. Malíř, pracující „na volné noze“, nemohl přesně vymežit, kdy praco-

val na díle, které je zdrojem jeho obživy a kdy tvořil z hluboké potřeby uměleckého sebevyjádření a naplňoval tak naopak parametry, platné pro vyjádření tzv. volnočasových aktivit, tj. sebevyjádření, kreativitu, sebepojetí, svobodu (tvůrčí). V takovém případě nelze vymezit charakter volného času, jen pojetím negace času pracovního. (Bartoš, 2004, s. 6)

Pozitivní pojetí volného času

Jak bylo uvedeno výše, s nástupem nových technologií, životního stylu atp., dochází v polovině dvacátého století k masivnímu nárůstu pracovních činností, které jsou natolik specifické a mají individuální charakter, že se staly, stejně jako většina uměleckých povolání, povoláními svobodnými. Jde o celou řadu profesí, jako jsou samostatní ekonomové, odborní poradci, konstruktéři, architekti, učitelé, soukromí podnikatelé, burzovní makléři atp. U všech těchto povolání je typická mimořádná osobní motivace a zaujetí pro práci, která se mnohdy překrývá s oblastí individuálních zájmů, které by v jiné situaci volili tito lidé jako své hobby. (Bartoš, 2004, s. 6).

1.3 Volný čas dětí a mládeže

Výše popisují vnímání a existenci volného času u společnosti (u dospělých) v historii, ale volný čas dětí a mládeže se také vyvíjel. Sice zprvu dětem společnost nevěnovala mnoho pozornosti, protože to byla levná pracovní síla a pomáhali svým rodičům v domácnostech a při starání se o obživu. To vše se odehrávalo od jara do podzimu, v zimě děti (než byla zavedena povinná školní docházka r. 1774 – děti od 6-12 let navštěvovaly školu) většinou byly „za pecí“ a poslouchaly různé báchorky a historky od starších lidí a v podstatě tím se učily. V krátkosti řečeno, přes zimu měly hodně volného času. Proto se učily některým řemeslům již v malém věku – např. práce s keramikou, vyrábění koberců a látek, práce se dřevem, práce s vlnou apod. Těmito činnostmi se připravovaly na starší věk a nabývaly nové vědomosti a zkušenosti nutné pro život o obživu.

Pávková, Hájek, Hofbauer (2002, s. 13) uvádí, že volný čas dětí a mládeže je specifický a z výchovných důvodů je žádoucí, aby byl pedagogicky ovlivňován. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení. Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná. Míra volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti a také na charakteru rodinné výchovy.

Děti mají relativně hodně volného času a společnost by proto měla mít zájem na tom, jak děti svůj volný čas tráví. Tato snaha je ale samozřejmě na prvním místě úkolem rodiny. Ale také rodina plně nevyplní volný čas dětí. Pro tuto funkci jednak nedisponuje takovým množstvím času, ale také i odborností a možnostmi (materiální apod.). Také děti potřebují kontakt se svými vrstevníky, aby navazovali sociální kontakty a vztahy.

Pokud se děti a mládež nenaučí smysluplně využívat svůj volný čas, mohou se postupem času vyskytovat sociálně patologické jevy, jako např. kouření, pití alkoholu, drogy, sprejerství, vandalství apod.

Domnívám se, že naše společnost tuto informaci nedoceňuje, ale poslední dobou se snaží zakládat různé instituce a zařízení, která nabízejí různorodá a zajímavá vyžití pro děti a mládež v jejich volném čase, právě jako určitou prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

V dalším textu se věnuji těmto zařízením.

2 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE

Novotná (1998, s. 50) říká, že začátek tohoto období je dán vstupem do školy, tedy zásadní životní změnou. Probíhá proces akulturace, přizpůsobování novému prostředí, osvojování nových sociálních rolí a specifických způsobů komunikace s učitelem a spolužáky. Školák má řadu povinností, jejichž plnění je sledováno a hodnoceno. V tomto období se zdokonaluje senzomotorická koordinace a motorická výkonnost (vytrvalost, pohyblivost i obratnost). Dosud se rozvíjela především hrubá motorika, nyní se zlepšuje výkon i v jemné motorice (psaní, kreslení, modelování ...). Dítě má v tomto věku silnou potřebu pohybové aktivity, která by neměla být omezována. Učení je v mladším školním věku hlavní činností, ovlivňuje všechny psychické funkce a ty se zdokonalují. Probíhá intelektuální procesy poznávacích procesů, výrazný je aspekt záměrnosti a uvědomělosti psychické činnosti (formování záměrné paměti a pozornosti, uvědomělejší prožívání citů). Ustupuje fantazie a snění, školák se orientuje na realitu. Od 7. roku je také kresba výrazně realistická. Dítě se snaží ve svých kresebných projevech zachytit co nejvíce detailů.

Samozřejmě, že i hra je ve školním věku stále významnou činností. Je složitější, reálnější (ubývá magičnosti a fantastičnosti), výrazný je moment soutěživosti. Oblíbené jsou pohybové, konstruktivní, ale i skupinové hry. V současné době je dávana jiným formám pasivní zábavy (TV, PC ...). Pasivní zábavě je mnohdy dávana přednost před vlastními aktivními činnostmi.

Zde v těchto chvílích, kdy dětem přijdou více lákavé pasivní aktivity, by měly nastupovat s nabídkou volnočasových aktivit různá zařízení, ať už školská (viz dále kapitola 3.2 o zařízeních nabízejících využití volného času pomocí volnočasových aktivit) nebo zařízení volnočasová či sociální.

Ve volném čase by měla zařízení dál pomáhat upevňovat vývoj sociálních kontrol a hodnotové orientace dítěte, jenž navštěvuje tato zařízení. Tento vývoj byl už v základech zahájen v předškolním období, dítě si už s sebou do školy přináší zvnitřněné základní normy sociálního chování (ví, co se smí a co se nesmí, co je dovoleno a co je nežádoucí = „zlé“). Dítě si ještě před vstupem do školy zvnitřnilo ve formě „svědomí“ příkazy a zákazy ukládané významnými dospělými jako představiteli toho společenství, jehož členem se stává. Ale jak sociální kontroly, tak i hodnotové orientace jsou zatím velmi labilní a jsou závislé na situaci, na okamžitých potřebách dítěte a na postojích dospělých autorit. Hračka

je úžasně lákavá a po které dítě, velice touží, může být za malou chvíli odhozena jako bezcenná a nehodnotná. Vnitřní kontroly jsou tedy na začátku školní docházky zpravidla ještě velmi nepevné a musíme je stále podporovat zvnějšku (Novotná, 1998, s. 51).

Langmeier, Krejčířová (2006, s. 132) píše, že stejně tak hodnoty, podle nich dítě orientuje své úsilí, jsou až rozmarně nahodilé. Teprve během školního věku se začínají sociální normy morálního jednání stabilizovat a s příchodem logického myšlení a s rozšířením časové perspektivy je dítě schopno pochopit na obecné rovině určité věci a jevy jako trvalé a hodnotné cíle vlastního jednání. Abstraktní hodnoty (jako např. spravedlnost) jsou však dítěti pochopitelné teprve na následujícím vývojovém stupni, kdy si z vytvořených hodnot buduje systém hierarchicky uspořádaný (jaká hodnota je větší, jaká ještě větší) s vrcholem fundamentálních životních hodnot obsažených v přesvědčení o smyslu života.

Vágnerová (2000, s. 199) uvádí, že pro psychický vývoj dětí má určitý vliv i vztah ke zvířatům. Děti většinou preferují malá zvířata (psy, kočky, křečky, rybičky a andulky). Sice nedovedou mluvit, ale umí komunikovat nonverbálně a děti se s nimi naučí citlivosti k těmto signálům a postupně jim mohou lépe rozumět. Tyto zkušenosti si pak přenášejí i do vztahů k lidem. Ve vztahu se zvířaty se rozvíjí i empatie, pečovatelské chování (nutné do dalšího rodičovského života), ale i potřeba sociálního kontaktu. Děti, které nemají možnost, nebo nejsou schopni, vytvořit si dostatek kontaktů s vrstevníky, upínají se ke zvířeti a to se stává náhradním prostředkem či pomocníkem v uspokojení této touhy, a díky zvířeti může potom toto dítě snadněji navazovat sociální kontakty s vrstevníky. Zvíře může působit i jako kamarád, kterému se dítě může se vším svěřit a nekritizuje, zvíře má vždy na dítě čas a je rádo, že se mu dítě věnuje (radost bývá v podstatě oboustranná).

Hlavně pokud jsou dítě a zvíře v jedné domácnosti, tak většinou bývá dítěti dána nějaká zodpovědná činnost ohledně zvířete, tato povinnost, pokud je ze strany dítěte splněna, tak určitým způsobem účinně dítěti krátí volný čas. Potom se mezi dítětem a zvířetem upevňují vztahy a vazby a hlavně dítě si zvyká využít část svého volného času péčí o zvíře.

3 HISTORICKÝ VÝVOJ VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE

Pedagogika volného času vychází z principů obecné pedagogiky a reaguje na volný čas jedince. Výše byl zmíněn zkrácený pohled na volný čas během vývoje lidstva, a další text se bude věnovat historickému vývoje samotné pedagogiky volného času.

Dříve, než pedagogika volného času vznikla a byla pojmenována jako vědní obor, tak se lidé museli vypořádávat s výchovou ve volném čase jedinců postupem lidského pokolení všelijakými způsoby.

Počátky výchovy ve volném čase v novodobé společnosti jsou spojené s proměnami práce a životního stylu obyvatelstva měst a vesnic po skončení třicetileté války (r. 1648). Tehdy začal dlouhodobý proces uvolňování života člověka od domova, jako současného bydliště, pracoviště i místa trávení volného času. V průběhu 17. století si bohatší obyvatelé měst si začali stavět víkendové domy (mimo hradby města), ve městech vznikaly kluby (první ve Velké Británii – v r. 1693), kavárny, spolky a společnosti dospělých. Tyto aktivity se ale zaměřují hlavně na dospělé např. tělovýchovné a později sportovní činnosti, hřiště, cvičiště, tělocvičny a další zařízení tělovýchovných sdružení (u nás např. tělovýchovná organizace Sokol, založena r. 1862). Tyto zařízení později rozvíjely také další aktivity – loutková divadla, knihovny, společenský a veřejný život.

Společnost si všimla, že je potřeba, aby také vznikala sdružení a zařízení zaměřená pouze na děti a mládež, která pro nejmladší skupiny společnosti vytvářela nový specifický životní a výchovný prostor. Mezi tyto spolky patřily např. sdružení mladých křesťanských mužů a žen (2. polovina 19. stol.), skautské hnutí (Ernest Thompson Seton – počátek 20. století).

19. století bylo z hlediska volného času dětí a mládeže a jeho výchovného zhodnocování naplněno významnými událostmi, předěly i zvraty. Vývoj byl podmíněn rychlým rozvojem výrobních sil průmyslového kapitalismu. Revolucionizace výrobních sil urychlovala vývoj společnosti a tento vývoj zejména od konce 18. století podporovala opakovanými pokusy o revoluční proměnu lidské společnosti (Deklarace nezávislosti Spojených států amerických r. 1787, Velká francouzská revoluce r. 1789, později, již ve století následujícím, také v dalších evropských zemích). Takto se hledaly a nacházely cesty k překonávání dosavadního feudálního zřízení a k utváření nového společenského řádu, založeného na rozvoji technik, vědy a osvobození člověka. Přes dočasné návraty zpět se začala v evropském vývoji prosazovat myšlenka demokracie. Její součástí se kromě dalších

podstatných změn stávaly také pochopení významu dětí a mládeže a pozornost k potřebám jejich života a výchovy. Tato součást společnosti byla postupně doceňována jako specifická a perspektivní, jež má také vlastní potřeby, zájmy a velké možnosti svého rozvoje i značný podíl na rozvoji celé společnosti. Tento přístup byl podpořen také vznikem, rozšiřováním a stále bohatším zhodnocováním volného času dětí a mládeže, který vznikl a rozšiřoval se postupným zkracováním délky pracovní doby a začal tak vytvářet novou dimenzi života a výchovy.

Do celkového pojetí tohoto úseku života společnosti se promítl zejména boj za osvobození od nesvobod feudálního společenského zřízení. Ústřední myšlenkou této zásadní proměny bylo osvobození jedince, národů a společnosti s uplatněním odkazu osvícenství. Myšlenky a hesla Velké francouzské revoluce (rovnost, volnost, bratrství) inspirovaly další revoluční pokusy první poloviny století, v nichž šlo o přeměnu společnosti (zejména v r. 1838 a 1848) a které ovlivnily vývoj v řadě zemí západní i střední Evropy (Francie, Německo, Holandsko, Itálie., Polsko, Maďarsko, Česká republika). Dědici osvícenských myšlenek se stali aktivními nositeli úsilí o národní a sociální osvobození. Z hlediska svých potřeb a deklarovaných cílů usilovali o komplexní, celospolečenské řešení, a proto také doceňovali člověka jako aktivní lidský subjekt (jedinec, sociální či jiná společenská skupina, celý národ). Ve druhé polovině 19. Století se dosavadní tendence dále rozvíjely, a tak stimulovaly úsilí o osvobozování národů z dosavadních širších nadnárodních celků (Rakousko a od r. 1867 Rakousko-Uhersko). Nebo šlo naopak o spojování dosavadních malých feudálních států v jeden státní celek (Německo, Itálie).

Úsilí o výchovné zhodnocování volného času se začalo v té době rostoucí měrou úročit také v působení mezi dětmi a mladými lidmi. Škola dosud reagovala na vznik této nové oblasti života a výchovy nedostatečně, nebo vůbec ne a s tím souviselo i mizivé praktické docenění. Pod vlivem učení J. Fr. Herbarta a jeho pokračovatelů byla škola zaměřena spíše na pouhé osvojování učiva.

Tak, jak se zaváděla a rozšiřovala povinná školní docházka, rozšiřovala škola svůj vliv na stále rostoucí počet příslušníků mladé generace. Osvobozování dětí a mladých lidí od námezdní práce, a od konce století také vytyčování zásad nové výchovy v západoevropských zemích, vytvářelo podmínky pro rozvoj volného času jakožto prostoru dobrovolné, volitelné činnosti a dávalo podněty pro jeho výchovně hodnotnou realizaci. Ta, vzhledem k dětem pocházejícím často ze znevýhodněných částí společnosti, plnila zpočátku především funkci ochrany a nápravy sociálních a výchovných škod. Postupně se

do popředí dostávalo její základní poslání – tím byl rozvoj různých, všestranně chápaných stránek osobnosti. Tyto myšlenky se s určitým zpožděním, zejména od počátku nového století, začaly uplatňovat také v naší zemi. Předpoklady pro rychlý rozvoj týkající se dětí a mladých lidí vznikaly v této oblasti ve druhé polovině 19. století. Vytvářela se první sdružení dospělých a postupně také mládeže i dětí a zakládala se i zařízení specificky zaměřená právě na volný čas dětí (Hofbauer, 2010, s. 16-18).

3.1 Principy pedagogiky volného času

Abychom pochopili jak a proč je vlastně pedagogika volného času důležitá pro společnost, musíme napřed porozumět jejím základním principům. Tyto principy jsou v mnohých případech podobné či totožné s principy obecné pedagogiky, některé jsou však odlišné, proto v dalším textu budou tyto základní principy zmíněny.

Bartoš (2004, s. 11) shrnuje principy pedagogiky ve volném čase do pěti významných principů:

- 1. princip dobrovolnosti a samostatnosti** – rodiče i děti (mládež) dobrovolně využívají služeb systému pedagogiky volného času (v naší pedagogické praxi se též užívá termín výchovy mimo vyučování). Výchovný systém a obsah jeho činností je fakultativní, děti (mládež) se aktivně podílejí na tvorbě programů a obsahu činností. Tento princip splňuje požadavek prožitku svobody a osobní autonomie.
- 2. princip kontinuálnosti** – děti využívají možnost prožívání pedagogicky ovlivněného volného času kontinuálně od 1. ročníku až do 9. ročníku základní školy (resp. až do dokončení střední školy) a ve formách činností pro dospělé pak po další život jedince. Pouze kontinuální vliv pedagogického ovlivňování volného času (myšleno samozřejmě kterýmkoliv výchovným činitelem, tj. rodinou, školou, specifickým zařízením atp.) může zajistit plynulý vliv sociálního učení a interiorizace vhodných návyků prožívání volného času.
- 3. princip všeobecné přístupnosti** – systém pedagogiky volného času musí být přístupný dětem sociálně, světonázorově, mentálně i zájmově různorodým. Tento systém musí být přístupný i bez ohledu, zda žije dítě v odlehle lokalitě či v centrech velkých měst. Tento princip nejlépe zajišťují zejména zařízení VMV, vázaná na školy, jejichž síť a široké možnosti činnosti jsou nejhustší.
- 4. princip každodennosti a nepřetržitosti** – systém musí fungovat ve volném čase dětí prakticky nepřetržitě, každý den a zejména v době kdy má většina dětí volný

čas (odpolední hodiny, víkendy atp.). Je tedy připraven uspokojit svou nabídkou děti kdy potřebují. Tím naplňuje tento princip opět požadavek svobody (ve výběru i čase).

- 5. princip dostatečnosti** – tento princip je vztažen spíše k racionalizaci celého systému pedagogiky volného času a navíc funguje v rámci zákonitostí tržních mechanismů (myšleno v obecné míře, protože placené služby v tomto systému jsou přejímány jen v oblasti tzv. nadstandardních služeb). Tzv. tržní mechanismy mají zajistit v rámci konkurence zkvalitňování služeb a tím zefektivnění celého systému volnočasových institucí.

System má být kvalitativně i kvantitativně variabilní. Tím se jeho velikost a obsah mění s ohledem na množství zájemců i projevených zájmů. Může vést ke vzniku velkých celků nebo naopak k plné likvidaci pro nedostatek zájmu. System mění nabídku aktivit podle zájmů dětí.

Zároveň s dodržováním principů pedagogiky volného času pedagogický pracovník musí dbát na dodržování a aplikování praktických požadavků pedagogiky volného času.

Hájek, Pávková (2007, s. 23) uvádí, že pedagogické působení v zařízeních poskytujících nabídku volnočasových aktivit se bude řídit obecnými pedagogickými zásadami, jež platí pro každou výchovnou činnost (např. zásada přiměřenosti, názornosti a aktivity, cílevědomosti a plánovitosti, posloupnosti ...). Vedle těchto všech zásad existují specifické požadavky na pedagogy, jejich respektování zefektivňuje i výchovné působení ve školní družině.

Požadavek pedagogického ovlivňování volného času, můžeme chápat jako nutnost citlivého pedagogického vedení dětí k účelnému využívání volného času. Každému dítěti má být dána příležitost k naplňování volného času. Toto právo je zakotveno v Úmluvě o právech dítěte. Zařízení nejen naplňují volný čas dětí (výchova ve volném čase), ale také vychovávají k volnému času. Děti jsou seznamovány s různou smysluplnou náplní volného času, která jim má přinášet uspokojení, kompenzaci a seberealizaci. Výrazným ovlivňováním volného času dětí je i osobní příklad vychovatelky věnující se některé zájmové činnosti. Je dobré, když se nabídka aktivit nevyhne ani módním zájmovým trendům, avšak musí volit takové činnosti, které jsou pro rozvoj osobnosti přínosem. Proto je sledování TV a PC nebo pasivní pobyt dětí v družině špatným přístupem.

Požadavek dobrovolnosti je pro práci s dětmi ve volném čase podstatný. Volný čas ve zjednodušené pracovní definici můžeme chápat jako oblast svobodné volby jedince. Znamená dobrovolnou účast dětí na činnostech. Má však určitá omezení, mnohdy se jedná o motivovanou a ovlivňovanou dobrovolnost, zvláště u mladších věkových skupin. Pedagog vytváří podmínky a navozuje činnost tak, aby děti nabízený program přijímaly dobrovolně. To předpokládá znalost a respektování potřeb a přání dětí a schopnost účinné motivace.

Požadavek aktivity předpokládá vedení dětí k aktivnímu podílu na všech fázích činnosti – tedy na plánování, přípravě, realizaci i hodnocení. Podmínkou je podporování iniciativy, nápaditosti, kreativity a samostatnosti. Na aktivitě dětí při praktických činnostech, a proto nelze tento důležitý požadavek opomenout

Požadavek seberealizace znamená takovou použití strukturu činnosti tak, aby každý jednotlivec mohl uplatnit své specifické vlohy a schopnosti a být tak v některé z nabízených činností úspěšný. V aktivitách volného času má najít uplatnění i dítě, které je méně úspěšné ve škole. U volnočasových aktivit nejsou prvořadě výsledky, ale proces činnosti samé. Podle toho také se odvozuje hodnocení aktivit – nehodnotíme výsledky navzájem, ale oceňujeme snahu a činnost. Prožitek úspěchu je významný pro zdravý duševní vývoj člověka.

Požadavek citovosti a citlivosti, neboť činnost ve školní družině má vzbuzovat v dětech kladné emoce, radost, uvolnění, přátelskou komunikaci a spolupráci. Vychovatelka svým přístupem i hodnocením postupuje citlivě a respektuje specifika jednotlivých žáků, jejich možnosti, momentální stav i potřeby.

3.2 Zařízení pro kvalitní využití volného času

Na poli výchovy ve volném čase působí u nás mnoho různých zařízení a institucí, v dalším textu budou uvedeny podle rozdělení na školská zařízení a další zařízení, která pracují s dětmi a mládeží v jejich volném čase.

Dle Pávkové, Hájka, Hofbauera (2002, s. 43) se i zařízení pro výchovu mimo vyučování dělí do těchto následujících skupin.

- **Školní družiny (ŠD)** se zaměřují na práci s dětmi prvního stupně základní školy. Kromě výchovné a zdravotní funkce má velký význam sociálního poslání, protože

toto zařízení zajišťuje sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání.

Družina vykonává činnost ve dnech školního vyučování a o školních prázdninách a také družina organizuje zájmové vzdělávání především pro účastníky přihlášené k pravidelné denní docházce. Družina umožňuje účastníkům odpočinkové činnosti a přípravu na vyučování.

- **Školní kluby** – činnost klubu je určena přednostně pro žáky druhého stupně základní školy, žáky nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajícího ročníku osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře. (vyhláška MŠMT: vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání). Funkce školních klubů je obdobná, jako u školní družiny – čili efektivně vyplnit volný čas mládeže.
- **Střediska pro volný čas dětí a mládeže**, která zahrnují **domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností**. Jsou to zařízení, která se zaměřují především na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením. Organizují zájmovou činnost, jak pravidelnou – v kroužcích, tak i příležitostnou – výlety, turnaje apod.
- **Domovy mládeže** zajišťují výchovnou péči, ubytování a stravování žákům středních škol, kteří vzhledem ke vzdálenosti zvolené školy od místa trvalého bydliště nemohou denně dojíždět. Kromě činností souvisejících s režimem dne, sebeobsluhy a přípravy na vyučování je jejich významným úkolem dbát o účelné využívání volného času mládeže. Vzhledem k věkovým zvláštnostem je velmi důležité respektování principu dobrovolnosti, tedy realizace zájmových činností formou nabídky s uplatněním účinné motivace.
- **Dětské domovy** jako zařízení ústavní výchovy mají specifické postavení, jedním z jejich úkolů je však také dbát o hodnotné využívání volného času a o rozvíjení a kultivaci zájmů dětí a mládeže. V dětských domovech jsou umístěovány děti od 3 do 18 let, eventuálně do ukončení profesní přípravy, o které se rodina z nějakého důvodu nechce, nemůže nebo neumí postarat. Snahou pedagogů je, aby děti prožívaly volný čas obdobným způsobem jako děti žijící v rodinách. Podporují jejich

zapojení do zájmových činností v rozličných typech výchovných zařízení, organizací a institucí.

Součástí náplně volného času je i zájmové vzdělávání, které nabízejí:

- **Základní umělecké** se svými hudebními, hudebně-pohybovými, výtvarnými a literárně-dramatickými obory poskytují uplatnění dětem, mládeži i dospělým s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v esteticko-výchovné oblasti.
- **Jazykové školy** plní funkci zájmového vzdělávání v oblasti výuky cizích jazyků.

Kromě uvedených typů zařízení se podílí na ovlivňování volného času dětí a mládeže mnoho dalších subjektů. Jedná se např. o různá občanská sdružení, sdružení mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení. Svou činnost, zaměřenou na výchovu dětí a mladých lidí v době mimo vyučování obnovují a rozšiřují také církve a náboženská společenství (např. salesiánská střediska mládeže ...). Mnohdy tyto spolky nebo církevní společnosti zřizují tzv. nízkoprahové kluby zabývající se prevencí patologických jevů u dětí a mládeže, ale jejich služby již zasahují mnohdy více do sféry sociální práce a poradenství.

3.2.1 Školní Družina vZŠ a MŠ Chalabalova, Brno – Kohoutovice

V této podkapitole je popsáno mé nynější pracoviště v ZŠ a MŠ Chalabalova v Brně - Kohoutovicích. Informace jsou použity z vlastního dokumentu školy o vnitřním uspořádání a fungování ŠD. Kompletní znění tohoto dokumentu je přiloženo v sekci příloh. V dalším textu budu informovat jednak o způsobu výchovy dětí ve volném čase, ale také, jaké mají děti možnosti efektivně využívat svůj volný čas pomocí kroužků a zájmových činností. Ve školní družině vychovatelky a vychovatel postupují při práci dle principů výchovy ve volném čase (viz výše v kapitolách) a snaží se nabízet širokou škálu volnočasových aktivit pro děti navštěvujících oddělení školní družiny

Identifikační údaje zařízení

název školy: ZŠ a MŠ Chalabalova

adresa školy: Chalabalova 2, 623 00, Brno

Zřizovatel: Statutární město Brno, městská část Brno- Kohoutovice

adresa: Bašného 36, Brno

Aktualizace ŠVP k 3. 9. 2012

Charakteristika zařízení

Školní družina při ZŠ Chalabalova je od založení školy pevnou součástí výchovného a vzdělávacího procesu ZŠ. Podmínky školy nabízejí širokou škálu možností pro všestranný rozvoj dítěte v rámci odpolední zájmové činnosti. Školní družina svým programem navazuje na školní vzdělávací plán a zajišťuje tak ucelený výchovně vzdělávací proces.

ŠD tvoří ve dnech školního vyučování mezistupeň mezi školní výukou a výchovou v rodině. Hlavním posláním ŠD je zabezpečení zájmové činnosti, odpočinku a rekreace dětí. ŠD pracuje v kontextu dalších subjektů nabízejících aktivity výchovy mimo vyučování (zájmové kroužky školy, umělecké školy, zájmové útvary domů dětí).

Konkrétní cíle vzdělání v ŠD

- podpora všestranného rozvoje dítěte, rozvoj učení a poznávání
- napomáhání dětem v řešení jejich problémů
- vytvářet potřebu naslouchání a vzájemné otevřené komunikaci
- kontinuální snaha vedení žáků k zodpovědnému plnění svých povinností
- osvojování hodnot, na nichž je založena naše společnost
- vedení žáků k vzájemné spolupráci (jak mezi sebou, tak i s pracovníky školy)
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem
- aktivizování tvořivého myšlení a kreativního tvoření
- vhodná nabídka a výběr činností pro smysluplné naplnění volného času

Formy a metody práce s dětmi

- přímá práce
- individuální přístup
- skupinová práce v týmu
- hry, soutěže
- krátkodobé projekty
- vycházky, exkurze, výlety, školy v přírodě, příležitostné a tematické akce

Pokud program družiny funguje tak, jak se očekává, aby děti byly zapojeny a účelně vyplňovaly svůj volný čas, který tráví v ŠD, je třeba, aby byly „uspokojeny“ různé oblasti společenského života. Pro ukázkou bude uvedeno, jak by mohly tyto oblasti ideálně vypadat.

Oblast učení

Vychovatel posiluje pozitivní vztah k činnostem, podporuje samostatnost a tvořivost, umožňuje pracovat v týmu. Žák se aktivně zapojuje do činností, využívá získaných vědomostí a zkušeností, realizuje své nápady, kriticky hodnotí svou práci, samostatně vytváří výrobky, pracuje s vhodným materiálem a pomůckami.

Oblast řešení problémů

Vychovatel vede žáky k pochopení problémů a řešení situací, hodnotí, jak žáci problémem zvládají, podporuje samostatnost. Žák promýšlí pracovní postupy tvůrčím způsobem, přistupuje samostatně k řešení problémů a situací.

Oblast komunikace

Vychovatel vede žáky k obohacování slovní zásoby, podporuje různé formy komunikaci s ostatními žáky, vede žáky k tolerantnímu jednání a přístupu ke kulturním hodnotám skupin, národů, národností. Žák výstižně vyjadřuje své myšlenky a názory, zapojuje se do diskuze, vhodně formuluje svůj názor a rozšiřuje si slovní zásobu, respektuje názory jiných.

Oblast sociální

Vychovatel sestavuje společná pravidla pro průběh činností, vede žáky k respektování různých hledisek, k poučení se z názoru jiných, zařazuje kooperativní činnosti (činnosti v družstvech nebo skupinách). Žák se podílí na vytváření pravidel v týmu a spolupracuje, pomáhá spolužákům, ale i vychovatelce. Sám si je schopen o pomoc požádat.

Oblast občanského soužití

Vychovatel nabízí pozitivní, kulturní a společenské aktivity jako protipól nežádoucím sociálně patologickým jevům, vede žáky k slušným projevům chování, ke kladnému postoji k přírodě, k životnímu prostředí a ke svému zdraví. Žák se projevuje slušně k ostat-

ním spolužákům, zaměstnancům školy a rodičům. Je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo ni, respektuje kulturní a historické tradice.

Oblast pracovní

Vychovatel dbá na dodržování hygienických a bezpečnostních pravidel, vede žáky k využívání návyků a znalostí v další praxi. Vede žáky k řádnému plnění všech povinností a závazků, vytváří u žáků pozitivní vztah k práci, motivuje žáky k aktivnímu zapojení do pracovní oblasti. Žák dodržuje pravidla vyplývající z hlediska ochrany zdraví. Nese odpovědnost za vykonanou práci, chrání kulturní a společenské hodnoty.

Oblast volného času

Vychovatel rozvíjí schopnost aktivního využití volného času, vytváří návyky zdravého životního stylu, rozvíjí a vede k profesní orientaci, zvyšuje zdravé sebevědomí a rozvíjí nadání. Žák umí si vybrat zájmové činnosti podle svých dispozic, rozvíjí své zájmy v organizovaných i individuálních činnostech, chápe význam aktivního trávení volného času jako kompenzaci pracovního nasazení a stresu, umí si vybrat vhodné činnosti pro relaxaci a odmítá nevhodné nabídky pro trávení volného času.

Oblasti vzdělávání zahrnují poznání nejbližšího okolí, organizaci života v rodině, ve škole, ve společnosti, v obci. Vycházky do okolí školy, cesta do školy a ze školy. Zařazuje se dopravní výchova, dopravní značky a prostředky. Zahrnují vztahy mezi lidmi, komunikaci a úctu, jak správně pozdravit a podávat ruku, vyjadřování, schopnost naslouchat. Podporují budování správného režimu dne a jeho dodržování. Seznamují žáky s rozmanitostí a proměnlivostí živé a neživé přírody, s pobytem v přírodě, umožňují tematické vycházky. Věnují se poznání o zdraví a nemocech, prevenci chorob, odpovědnosti za své zdraví, upevňují návyky osobní hygieny, seznamují se prevencí úrazů a bezpečností při činnostech, které děti provozují.

V rámci vzdělávání, se družina zaměřuje na:

1. Respektování individuálních schopností a dovedností žáků
2. Podporování vztahu k lidem, přírodě, vedení žáků k otevřené komunikaci
3. Zaměření se na ochranu životního prostředí
4. Rozvíjení u žáků od prvního ročníku schopnosti rozhodování, hodnocení a sebehodnocení

5. Koedukace žáků různých věkových skupin

6. Pokládání základů k naplňování klíčových kompetencí – volný čas, řešení problému ...

Snažíme se společně s žáky vytvářet hranice správného chování. Snahou je též děti oceňovat, dáváme prostor pro jejich názor a řešení ve věcech, které se jich týkají. Děti mají v podstatě hodně prostoru pro to se vyjádřit samy – je důležité co ony samy chtějí, tedy jediná podmínka je ta, že jejich činnost je pod dohledem vychovatelky a ta by měla poznat, zda ta či ona činnost dětí je smysluplná nebo je přínosná pro další rozvoj dětí.

Délka a časový plán vzdělávání

Vzhledem k proměnlivé organizační struktuře oddělení (dle věku žáků a podle ročníků) je školní vzdělávací program školní družiny zaměřen proměnlivě a časový plán nelze stanovit jednotně pro delší období. Plán činností je zpracován pro všechna oddělení s plánem připravovaných společných akcí a se zaměřením na další činnosti družiny a školy. Plán je operativní a může reagovat na měnící se podmínky. Vytváříme plán celoroční a kreativně reagujeme na možné měněné podmínky, propojování či přesouvání témat během dlouhodobé docházky účastníků do školského zařízení.

Časový rozvrh činností:

11⁴⁰ až 12³⁵ příchod do školní družiny

12⁰⁰ až 13⁰⁰ oběd

12³⁰ až 14⁰⁰ odpočinková činnost, zájmová činnost

14⁰⁰ až 15⁰⁰ zájmová činnost, pobyt venku

15⁰⁰ až 16³⁰ odchod dětí domů

Materiální podmínky

ŠD tvoří šest oddělení, dvě třídy pouze pro využití zájmové činnosti (víceúčelové), vybavené jako herny s videem, DVD, televizí, dataprojektorem a kazetovými přehrávači. Čtyři třídy jsou spojené s dopolední výukou prvního stupně. Prostory splňují bezpečnostní, hygienická a estetická kritéria. Zařízení je vybavené telefony pro vyzvedávání dětí v oddělení. Každá třída má svou vlastní linku. Družina má k dispozici školní hřiště, které má vlastní vchod. Využívá celý venkovní sportovní areál, tělocvičny.

Volnočasové kroužky nabízené ZŠ

Snahou ZŠ je to, aby i děti, které nenavštěvují ŠD a nemají možnost vyžití ve volném čase v nějakém volnočasovém zařízení z jakéhokoliv důvodu, mohly navštěvovat zájmové kroužky, které škola nabízí. Většina těchto kroužků vedeny za určitý poplatek, protože tyto kroužky vedou buď učitelé přímo ze ZŠ, nebo externí lektoři. Děti si mají možnost vybrat ze širokého spektra nabídky aktivit. Právě samo vedení školy se snaží o to, aby nabídka byla co nejpestřejší a nabídla tak dětem možnost volnočasových aktivit od sportovních, přes kreativní až po klidové.

Sportovní volnočasové aktivity a sportovní kroužky:

- sportovní a pohybové hry
- judo
- taneční kroužek
- volejbal
- fotbal
- aerobic

Kreativní volnočasové aktivity a kroužky:

- výtvarný kroužek
- keramika
- dramatický kroužek
- flétna
- deskové hry

Klidové volnočasové aktivity:

- angličtina
- náboženství

Některé kroužky z nabídky jsou tak vytíženy, že bylo nutno je rozdělit na dvě skupiny a škola je provozuje 2x týdně. Tato situace trochu napovídá o tom, že volnočasové aktivity jsou poslední dobou hodně oblíbené - jak u rodičů, ale hlavně i u dětí.

3.2.2 Zařízení nabízející volnočasové aktivity v Brně – Kohoutovicích

V této kapitole vyjmenuji instituce působící poblíž jeho pracoviště, následně na tuto kapitolu navazuje praktická část s malým průzkumem.

Kohoutovice je jedna z větších čtvrtí města Brna čítající zhruba 15 000 obyvatel, můžeme je najít cca. 20 minut hromadnou dopravou z centra města. V Kohoutovicích jsou, i přes vyšší počet obyvatel, pouze dvě základní školy. Jedna na ulici Chalabalova a druhá na ulici Pavlovská. Obě školy nabízejí mnoho zájmových kroužků pro žáky a děti bydlící v Kohoutovicích.

Mimo výše zmiňované základní školy zde můžeme najít několik mládežnických oddílů a také sportovních oddílů. Pro úplnost informací níže uvedu krátký výčet všech těchto zařízení a organizací. Informace jsem našel a použil z oficiálního webu Kohoutovic.

V praktické části mé bakalářské práce jsem zjistil, že nejvíce dětí navštěvuje TJ Tatra Kohoutovice, několik chlapců navštěvuje oddíl Junáka, děvčata navštěvují moderní gymnastiku a hlavně nejvíce dotazovaných dětí navštěvuje volnočasové kroužky, které nabízí základní škola.

Mládežnické organizace

72. oddíl Junáka Brno – Kohoutovice – chlapecký oddíl

26. oddíl Junáka Brno – dívčí oddíl

Sportovní spolky

- TJ Tatra Kohoutovice – fotbalový oddíl pro děti a mládež
- Oddíl moderní gymnastiky ASPV Brno-Město – moderní gymnastika, balet, taneční základy, estetická gymnastika
- SK MG Mantila, oddíl moderní gymnastiky
- Athletic Academy – satelitní oddíl atletického klubu Athletic Runners club Brno (provozuje činnost v areálu a okolí ZŠ Chalabalova)
- Futsalový tým K5 Brno

Zájmové kluby a kroužky Střediska Volného Času Lužánky:

- Legato
- La Ulita Kohoutovice – billiard hockey – šprtec
- Cirkus LeGrando

(23. 3. 2013, online, <http://kohoutovice.cz/ze-zivota-obce/sportovni-kluby>)

Docela mne překvapilo, že v Kohoutovicích nepůsobí žádný nízkoprahový klub či jiné sociální služby sloužící k prevenci patologických jevů objevujících se u dětí a mládeže, ačkoliv v Kohoutovicích bydlí okolo 13 000 obyvatel – z toho asi 1/3 dětí a mládeže.

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část bakalářské práce obsahuje malý sociologický výzkum, díky kterému byly nalezeny odpovědi na otázky spojené s tématem volnočasových aktivit a jejich využití u dětí mladšího školního věku.

Výsledek praktické části by mohl napomoci rozšířit nabídku kroužků, které nabízí škola, pokud by byla nějaká poptávka, a tím by škola mohla oslovit více dětí s nabídkou zajímavého vyžití v jejich volném čase.

Cíl výzkumu: byla snaha zjistit, zda a jak vůbec děti vnímají volný čas a jeho smysluplné využití. Cílem výzkumné části bylo zjistit, zda děti znají různé pojmy týkající se volného času, dále, jestli již umí smysluplně nakládat se svým volným časem, a jestli se samy rozhodují, co budou ve volném čase dělat, nebo jaký kroužek budou navštěvovat. Výzkum má pomoci zjistit, jaké zájmové kroužky by děti a rodiče uvítali v nabídce ZŠ Chalabalovy a škola by na tuto poptávku mohla pružně reagovat.

Zvolená výzkumná metoda a výzkumný vzorek: jako výzkumnou metodou pro praktickou část bakalářské práce byl zvolen rozhovor. Pro výzkumný vzorek bylo vybráno 6. oddělení školní družiny (v ZŠ a MŠ v Kohoutovicích). Dotazováno bylo 22 dětí – z toho bylo 6 chlapců a 5 děvčat z druhých tříd a 2 chlapci a 9 děvčat z tříd třetích. Rozhovory byly uskutečňovány v době od 15:30 – 16:30 během celého měsíce dubna roku 2012 vždy ve středu a čtvrtku.

Sestavení otázek k rozhovoru: k sestavení struktury rozhovoru byl použit typ otázek uzavřených a polootevřených. Otázky by mohly být teoreticky rozděleny do několika skupin. První se věnuje zjišťování znalostí o volném čase, druhá skupina je zaměřena na zájmy a koníčky, poslední skupina se zabývá otázkami ohledně televize, internetu a počítačů.

Další informace: rozhovory byly zaznamenávány na mobilní telefon. Děti i jejich rodiče byli informováni o účelu rozhovorů a souhlasili s nahráváním odpovědí.

Průběh rozhovorů: i přes to, že jsem rozhovory musel uskutečňovat v pracovní době (většinou v odpoledních hodinách - od 15-16 hodin), vše probíhalo velmi klidným stylem, respondenti (děti) byli sdílní (někdy až moc) a rozhovory vzbuzovaly zvědavost

i v dětech, které nespádaly do kategorie mého zkoumání a chtěly se také zapojit do průzkumu.

Otázky, které jsem pokládal dětem:

1) Víš co je to volný čas?

4 děti nevěděly (odpověděly NE). 18 dětí odpovědělo podobně ve smyslu ANO. Většinou říkaly: „volný čas je to, když mám všechno hotový a můžu si dělat, co chci. Nebo: volný čas je doba, kdy si můžu hrát, ale až tehdy když mám všechny úkoly napsané a mamce jsem už pomohl.“ Atp.

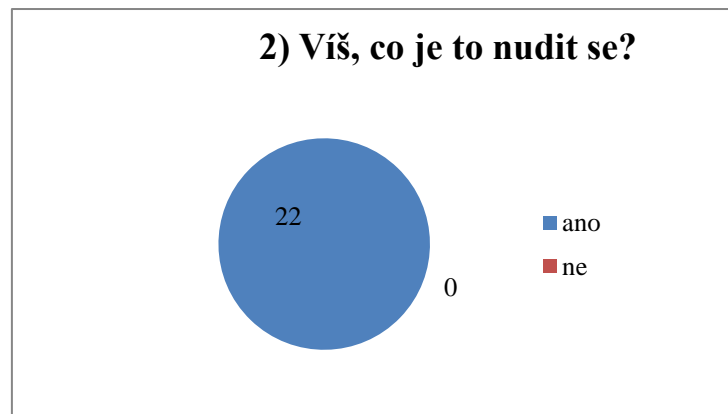

Vlastní zpracování 1

Úkolem této otázky bylo zjistit, zda děti vůbec vnímají volný čas jako součást jejich dne.

2) Víš, co je to nudit se?

Všichni vypověděli, že ví co je nudit se (nemít co dělat, mít všechno hotové a jen tak „čučet“ apod.).

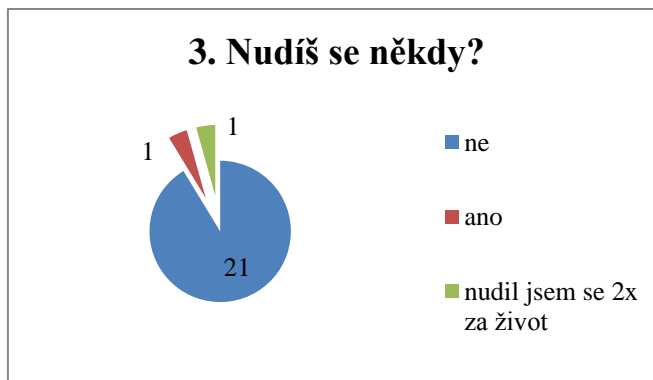

Vlastní zpracování 2

Velmi jednoduchá otázka, která vede ke zjištění, zda děti mají představu o tom, co je nuda. Otázka v podstatě navazuje na první otázku ohledně vnímání volného času.

3) Nudíš se někdy?

Jen jedno dítě z 22 se přiznalo, že se občas nudí a jeden chlapec se dle jeho slov nudil jen 2x v životě a víckrát ne.

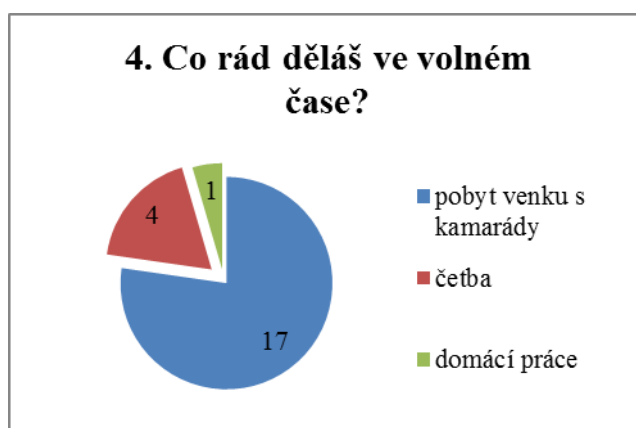

Vlastní zpracování 3

Zde jsem se snažil zjistit, zda když děti vnímají volný čas (otázka č. 1), jestli jej umí nějakým aktivním způsobem využít či se nudí. Pokud děti, jak odpověděly, vnímají a ví co je volný čas (odpovědi z otázky č. 1 – 18 ano, 4 ne) a jsou schopny s ním nějak nakládat.

4) Co rád děláš ve volném čase?

Většina dětí (17) si hraje s kamarády/kamarádkami. Pohyb na čerstvém vzduchu a na hřišti je omezen jen počasím, popř. úkoly do školy, jinak většinou jsou děti venku. 4 děti řekly, že si rády čtou. Jeden chlapec rád uklízí.

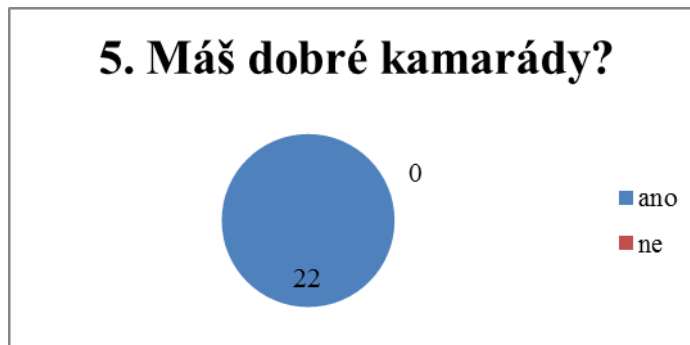

Vlastní zpracování 4

Otázka č. 4 měla zobrazit, zda děti jsou schopny vnímat svůj volný čas a efektivně a příjemně si jej vyplnit jakoukoliv činností.

5) Máš dobré kamarády?

Každé z dětí odpovědělo, že si myslí, že má dobré kamarády.

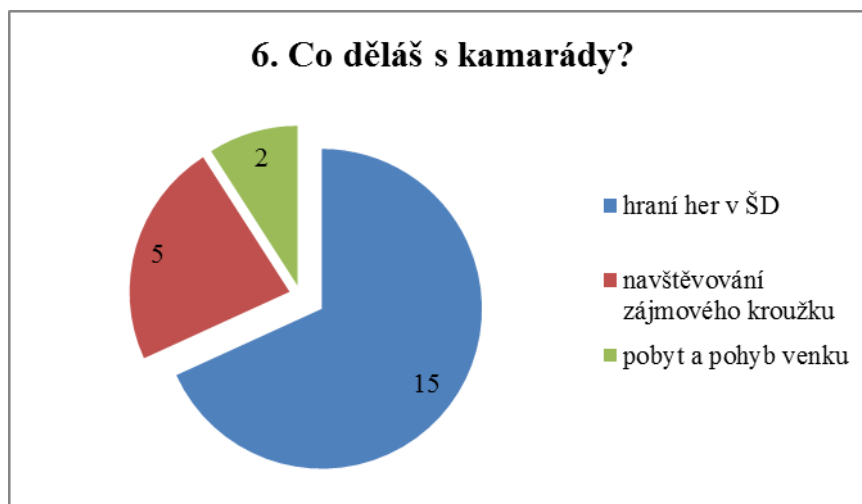

Vlastní zpracování 5

Tato otázka je jen informativní, ale v podstatě důležitá natolik, že by si mohl respondent uvědomit váhu svého přátelství.

6) Co děláš s kamarády?

Pokud děti spolu s kamarády navštěvují oddělení ŠD, tak si spolu hrají (deskové hry, skládačky nebo pohybové hry – řeklo 15 dětí). Když se setkají mimo školu, tak je to buď v zájmovém kroužku, kde mají společný program (5). Nebo se setkají venku a hrají si na dětském hřišti, nebo chodí do lesa (2).

Vlastní zpracování 6

Otázka navazuje na dotaz ohledně dobrých kamarádů a provazuje i otázku ohledně nudy. Zde je jasně vidět, že děti jsou schopny si svůj volný čas vyplnit hrami (jak konkrétními např. deskové a karetní, ale tak i imaginativními např. s hračkami a fantazií). Také odpovědi o navštěvování kamarádek svědčí o dobré úrovni komunikace a „mezilidských“ vztahů mezi dětmi samotnými a jejich rodiči.

7) Co tě zajímá nebo baví?

Většina dětí řekla, že je baví hrát si (6) – v podstatě s čímkoliv – tato odpověď je pochopitelná, protože ještě jsou ve věku, kdy hraním kompenzují učení přes den. Chlapci odpovídali, že je hodně baví fotbal (4). Děvčata se naopak ráda navštěvují mezi kamarádkami a tam si hrají (6). 4 děti řekly, že rády pomáhají doma při vaření. 2 chlapci rádi pomáhají tatínkům při různých opravách v domácnosti.

Vlastní zpracování 7

Tato otázka v podstatě stíní otázku č. 4 ohledně toho, co děti rády dělají ve svém volném čase. Sice je v obsahu podobná, ale dává možnost dětem se vyjádřit, pokud na nějakou možnost svého vyžití ve volném čase zapoměly zmínit.

8) Co tě naopak nebaví?

Většinu dětí (18 z 22) nebaví moc učení doma a dělání domácích úkolů a 4 děti řekly, že nemají moc rády drobné domácí práce (vynášení koše apod.).

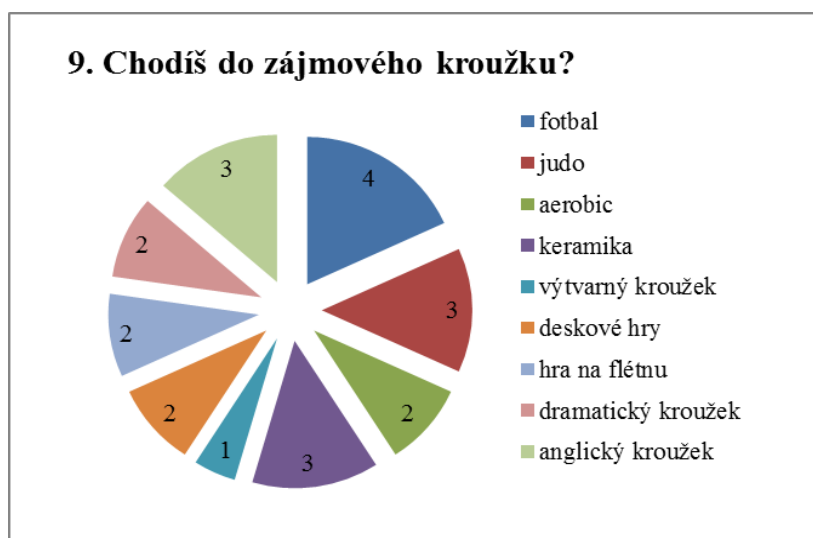

Vlastní zpracování 8

Tato otázka je čistě informativního charakteru, abych zjistil, co děti opravdu rády nemají.

9) Chodíš do nějakého zájmového kroužku?

Ve shodě byla většina chlapců – ti navštěvují sportovní klub TJ Tatran Kohoutovice (fotbalový klub), kde navštěvují fotbalové tréninky a zápasy. Také 6 chlapců navštěvuje kroužek Judo (v prostorách školy). 2 děvčata navštěvují Aerobic (nabídka školy). Z dalších kroužků děti zmiňovaly: keramiku – zde chodí 3, výtvarný kroužek – jeden chlapec, deskové hry – 2 děti, hru na flétnu navštěvují 2 děvčata, dramatický kroužek – 2 děti a anglický kroužek navštěvují 3 děti.

Vlastní zpracování 9

Odpovědi z této otázky mohou napomoci ZŠ při zjišťování, jak moc jsou obsazeny (cíle-
nou skupinou dětí), ty kroužky, které škola nabízí.

10) Do jakého kroužku bys chtěl chodit?

Převážně děti byly spokojené s nabídkou kroužků - jak nabídkou naší ZŠ (kroužky vedou převážně pracovníci školy), tak i nabídkou možnosti navštěvování jiných zájmových kroužků. Rybářský kroužek a kroužek volejbalu byly jediné dva, které zmínily dvě děti, že by je rády navštěvovaly mimo školu.

Vlastní zpracování 10

Otázka č. 10 navazuje na předchozí otázku a může napomoci ZŠ rozšířit, či upravit stávající nabídku zájmových kroužků a volnočasových aktivit.

11) Máš doma nějakého zvířecího kamaráda, o kterého se staráš?

Polovina dětí uvedla, že má zvíře doma, a druhá polovina, že nemá.

Vlastní zpracování 11

Jak již zmiňuji v teoretické části bakalářské práce, tak se všeobecně ví, že děti, které mají a starají se o zvíře, dokážou nakládat efektivně se svým volným časem, protože mají na paměti potřeby onoho zvířete (procházky, česání, čištění výběhu apod.).

12) Jaké máš zvíře?

2 děti mají doma psa, 2 děti mají kočku. Další zvířata, která byla jmenována – papoušek (2), morče, nebo křeček (3), rybičky (2) a 11 dětí nemá žádné zvíře.

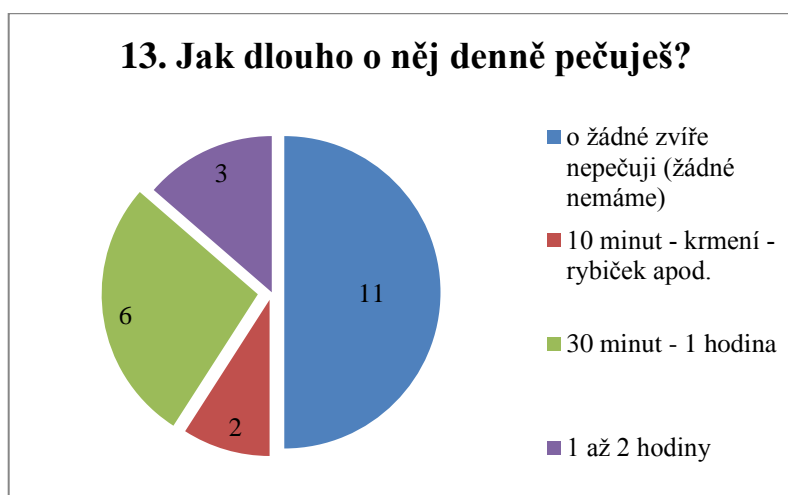

Vlastní zpracování 12

Různorodá četnost odpovědí, jaké kdo má zvíře, napovídá, o tom, že každý z respondentů vynakládá péči o zvíře. Časová náročnost péči je samozřejmě závislá na typu zvířete.

13) Jak dlouho o něj denně pečuješ?

11 dětí se o zvíře nepečuje vůbec, protože je nemají – viz otázky 11 a 12. 2 děti, které mají rybičky, se o ně starají asi 10 minut denně, a ti se psy, kočkami, morčaty, papoušky se o ně starají, dle odhadu dětí, od 30 minut až do 2 hodin (4 děti).

Vlastní zpracování 13

13. otázka navazuje právě na otázku ohledně druhu zvířete, o které se respondenti starají. Zde se pokoušeli odhadnout časovou náročnost každodenní péče.

14) Jak dlouho se denně díváš na televizi?

18 dětí uvedlo, že se dívá ráno cca 15 minut před tím, než jdou do školy a večer (až mají hotové domácí úkoly) cca 30 minut. Výsledkem je tedy zhruba 45 minut denně. 4 děti nebyly schopny přesně určit čas, ale také se dívají chvíli ráno a chvíli před spaním.

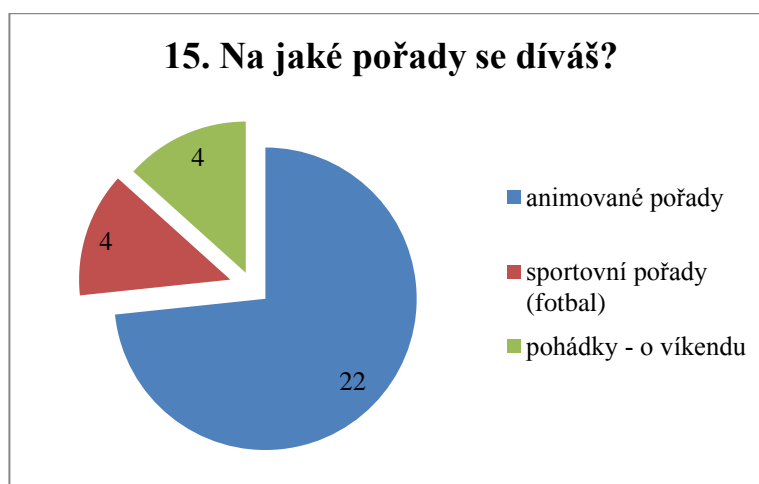

Vlastní zpracování 14

Cílem této otázky bylo zjištění, jestli jsou schopny odhadnout čas, který denně tráví u televize.

15) Na jaké pořady se díváš?

Všechny děti se dívají na animované pořady. 4 děvčata, uvedla, že se občas dívají o víkendu na pohádku po obědě. 4 chlapci jsou sportovní nadšenci, a když mají chvíli možnost, sledují fotbalové přenosy.

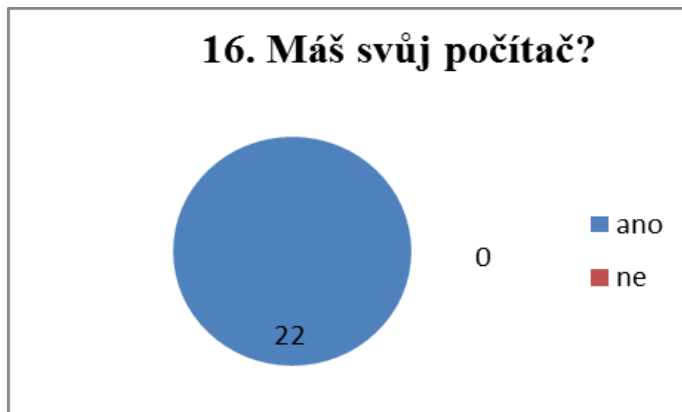
Vlastní zpracování 15

Zde navazují na předchozí otázku a snaží se zjistit, jaký druh pořadů děti zajímá nejvíce.

16) Máte doma počítač a internet?

V domácnostech všech dětí mají k dispozici počítač.

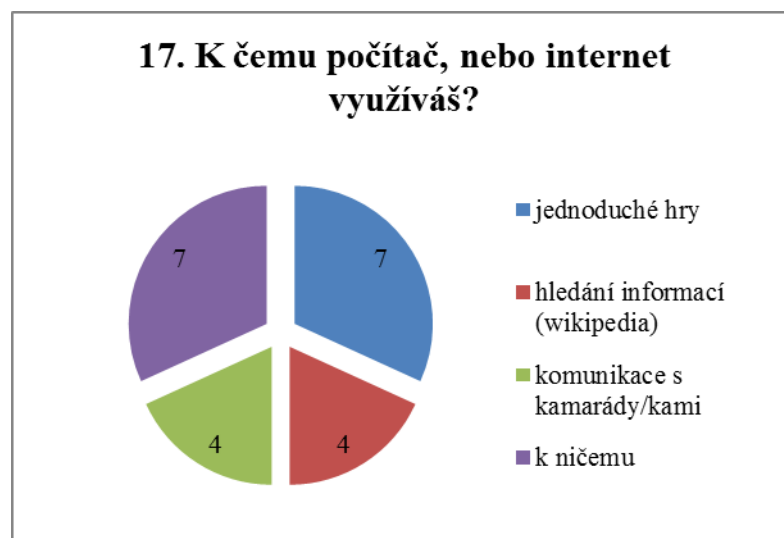

Vlastní zpracování 16

Tato otázka je pouze uvádějící otázka pro další dotaz. V moderní společnosti mají rodiny, k dispozici alespoň jeden počítač.

17) K čemu počítač nebo internet využíváš?

Na počítači děti hrají jednoduché hry (spíše chlapci - 7), nebo používají internetovou encyklopedii k doplnění informací ze školy - 4. Co se týče komunikace, tak někteří využívají skype, ke komunikaci s kamarády/ kamarádkami (4). Internet vůbec nepoužívá 7 dětí.

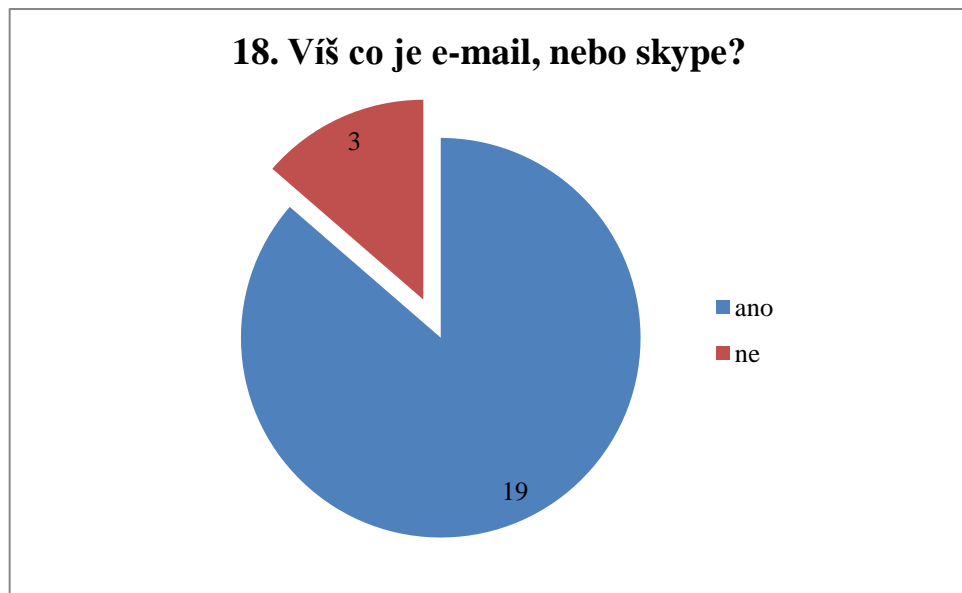

Vlastní zpracování 17

Zajímá mne spektrum využití počítače a internetu dětmi. Odpovědi mírně poukazují, k jakým aktivitám jsou děti vedeny a jak nakládají se svým volným časem.

18) Víš co je e-mail, nebo skype?

19 vědělo, 3 nevěděly – 19 dětí uvedlo podobnou odpověď: slouží to k psaní nebo telefonování s kamarády/kamarádkami.

Vlastní zpracování 18

Touto otázkou jsem se snažil zjistit povědomí dětí o informačních technologiích.

19) Jsi na některém zaregistrovaný?

Několik dětí (6) má založený e-mail (málo jej používá). 4 děti mají založený uživatelský účet pro komunikační program skype (a ví, jak jej používat ke komunikaci). Zbytek dětí (11) zatím nevyužívá žádné z těchto komunikačních médií.

K otázce sociálních sítí se nabízí i možnost zjišťování informací o facebooku. Jenže podle licenční smlouvy se na něj se mohou děti registrovat až dosažením 13 roku, tudíž jej nikdo z dětí nemá.

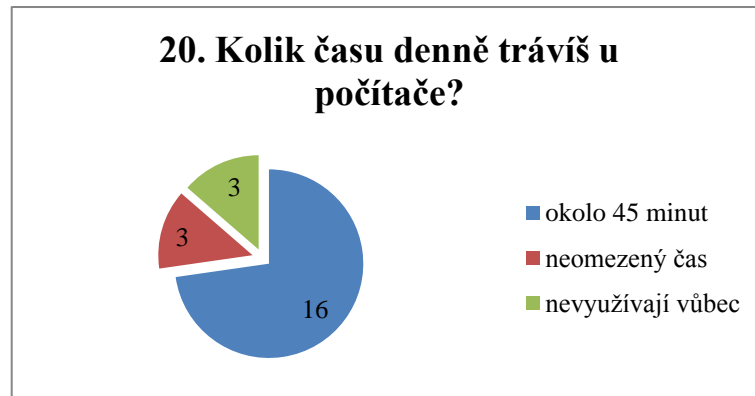

Vlastní zpracování 19

Otázka je podobného charakteru jako otázka č. 18 a jsou v podstatě provázány a navazuje na ně i otázka č. 20.

20) Kolik času denně trávíš u počítače?

Většina dětí odpověděla, že mají vymezený čas okolo 45 minut (16 dětí). 3 děti prý mají neomezený čas. 3 děti počítač nevyužívají.

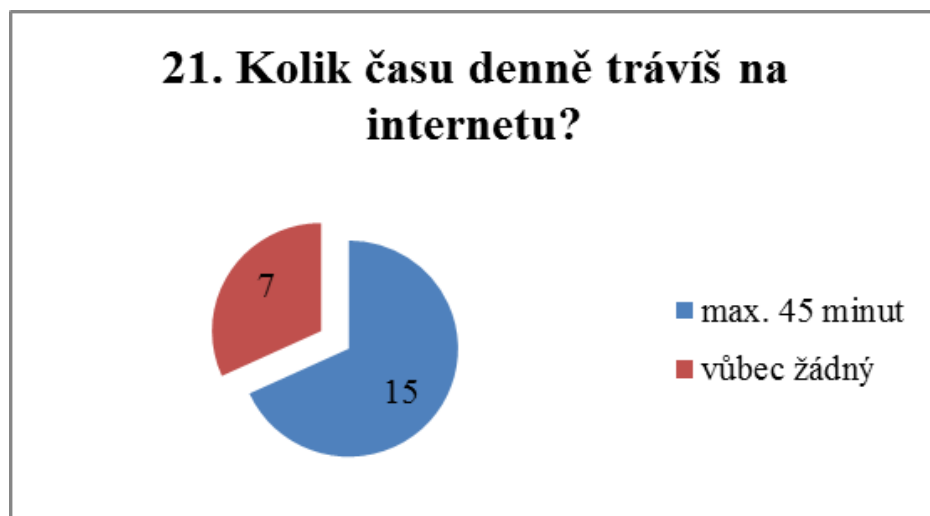

Vlastní zpracování 20

Touto otázkou jsem se opět snažil zjistit, zda děti vnímají strávený čas u počítače a jak dlouhou dobu počítači obětují ze svého volného času.

21) Kolik času denně trávíš na internetu?

Pokud děti využívají internet, mají od rodičů povolený čas na maximálně 45 minut (15 dětí). 7 dětí na internetu vůbec žádný čas netráví.

Vlastní zpracování 21

Některé děti si buď internet, jako komunikační médium, vůbec nepřipouští, tudíž jej nepoužívají. Zbytek dětí, podle jejich vlastních slov má vyměřený čas pobytu na internetu, tudíž jsou minimálně kontrolováni časem.

Osobní poznatek z výzkumu: Přiznávám, že jsem čekal mnohem více odpovědí typu: *mě nic nebaví, sedím doma u počítače, nemám moc dobrých kamarádů apod.* V podstatě jsem měl negativní očekávání, protože jsem si myslel, že dnešní děti by se daly rozdělit do dvou skupin – **a)** děti, které mají tak mnoho kroužků a zájmů, že nemají čas skoro ani na školu a rodiče. Nebo **b)** děti, které mají minimum zájmů, a tak se mohou nudit, nebo jen tak někde „bezúčelně bloumat“. Myslím si, že tyhle dvě skupiny existují hlavně díky rodičům, kteří se snaží uživit rodinu a mnohdy nemají čas na děti, a proto děti přihlašují do různých kroužků (ze zkušenosti znám děti, které chodí např. do moderní gymnastiky, nebo sportují, ty se domů k večeři dostanou až okolo 18³⁰, ale výuka v ZŠ jim končí cca okolo 13³⁰. Doma se potkají s rodiči, navečeří se a udělají si domácí úkoly a unavení usnou. Tréninky mají 3x až 4x týdně. V opačném případě buď rodič nemá zájem, aby jeho dítě navštěvovalo ten nebo onen kroužek, ale také i samo dítě mnohdy nemá vyhraněný okruh zálib a proto nikam nechodí – i když možností je všude hodně. Druhá stránka věci je i finanční náročnost některých kroužků, ale to už se moc netýká oné chuti chodit do nějaké zájmové organizace.

Nakonec ale musím podotknout, že během uskutečňování rozhovorů jsem se musel odklonit od svého očekávání, protože děti jej svými odpověďmi velmi mile překvapily. Zjistil jsem, že většina z nich ví a rozumí tomu, na co se jich ptal, a byly schopné smysluplně odpovědět a hlavní bylo to, že jsou schopné si (s dopomocí rodičů) účelně organizovat svůj volný čas.

Výsledky výzkumu jsem předal vedení školy a škola se bude snažit upravit nabídku kroužků.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se v teoretické části věnovala tématu využití volnočasových aktivit pro děti mladšího školního věku. V jednotlivých kapitolách mapovala a vysvětlovala pojmy, jako jsou: volný čas, pedagogika volného času, principy pedagogiky volného času apod.

V praktické části jsem se pomocí malého sociologického výzkumu snažil zjistit, zda děti vnímají volný čas, jestli s ním umí efektivně nakládat, zda se nenudí apod. Výsledky výzkumu mohou pomoci v praxi při rozšiřování či upravování nabídky volnočasových kroužků a aktivit na ZŠ Chalabalově v Brně Kohoutovicích, kde pracuji jako vychovatel ve školní družině. Výsledky práce nesou svědectví o tom, že i přes mé mírně negativní očekávání jsou děti schopny vnímat volný čas jako hodnotu, dovedou s ním nakládat relativně uvědoměle. Také jsou schopny vybírat si volnočasové aktivity podle toho, co je baví.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BARTOŠ, V. *Kapitoly z výchovy mimo vyučování a pedagogiky volného času*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2004, 50 s., ISBN 80-7044-608-0.
2. FAZIK, A. *Čítanka: Sociologie volného času a cestovního ruchu*, Praha: Vysoká škola obchodní (VŠO), 2011, 296 s. ISBN 978-80-86841-35-9.
1. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
2. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kolektiv. *Školní družina*. Praha: Portál, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7367-268-3.
3. HOFBAUER, B. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010, 162 s. ISBN 978-80-7394-240-3.
4. KRAUS, B. *Sociální pedagogika*. Brno: IMS, 2010.
5. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství s.r.o. 2000, 179 s. ISBN 80-214-1844-3.
6. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, Praha: Grada, 2008, 368 s., ISBN 80-247-1284-9.
7. NOVOTNÁ, L. a kolektiv. *Vývojová psychologie pro učitele*. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998., 82 s. ISBN 80-782-473-5.
8. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a kolektiv. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
9. ŘEHOŘ, A. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské práce*. Brno: Institut mezioborových studií, 2006.
10. SPOUSTA, V. a kolektiv. *Kapitoly z pedagogiky volného času, 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, 1996, ISBN 80-210-12740-9.
11. VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie školního dítěte*. Praha: Univerzita Karlova, Husit- ská teologická fakulta, 1995, 66 s.
12. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

13. Masarykova Univerzita, Fakulta Sportovních Studií, dostupné online z [http://www.fsps.muni.cz/~kse/vyuka/vyuka_dokumenty/rekreologie/rekre_002_od_pocinek.pdf]. 21. 3. 2013
14. Oficiální webové stránky obce Kohoutovice, dostupné online z [<http://kohoutovice.cz/ze-zivota-obce/sportovni-kluby>]. 21. 3. 2013
15. Vyhláška MŠMT č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání.
16. Vnitřní dokument školy o ŠVP ŠD v ZŠ Chalabalova (dostupné v kanceláři školy).

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ZŠ   Základní škola.

ŠD   Školní družina.

ŠVP   Školní vzdělávací plán.

SEZNAM PŘÍLOH

P I Otázky použité v rozhovoru

P II ŠVP ŠD na ZŠ Chalabalova v Brně-Kohoutovicích

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY POUŽITÉ V ROZHOVORU

- 1) Víš co je to volný čas?
- 2) Víš, co je to nudit se?
- 3) Nudíš se někdy?
- 4) Co rád děláš ve volném čase?
- 5) Máš dobré kamarády?
- 6) Co děláš s kamarády?
- 7) Co tě zajímá nebo baví?
- 8) Co tě naopak nebaví?
- 9) Chodíš do nějakého zájmového kroužku?
- 10) Do jakého kroužku bys rád chodil – buď ve škole, nebo jinde?
- 11) Máš doma nějakého zvířecího kamaráda, o kterého se staráš?
- 12) Jaké máš zvíře?
- 13) Jak dlouho se o něj denně staráš?
- 14) Jak dlouho se denně díváš na televizi?
- 15) Na jaké pořady se díváš?
- 16) Máte doma počítač a internet?
- 17) K čemu počítač, nebo internet využíváš?
- 18) Víš co je skype, nebo e-mail?
- 19) A jsi na některém zaregistrovaný?
- 20) Kolik času denně trávíš u počítače?

21) Kolik času denně trávíš na internetu?

PŘÍLOHA P II: ŠVP ŠD V ZŠ A MŠ CHALABALOVA-BRNO

Vlastní zdroj – dostupné v kanceláři školy.

Identifikační údaje

název školy: ZŠ a MŠ Chalabalova

adresa školy: Chalabalova 2, 623 00, Brno

Zřizovatel: Statutární město Brno, městská část Brno- Kohoutovice

adresa: Bašného 36, Brno

Aktualizace ŠVP k 3. 9. 2012

Charakteristika zařízení

Školní družina při ZŠ Chalabalova je od založení školy pevnou součástí výchovného a vzdělávacího procesu této instituce. Podmínky školy / velikost budovy, sportovní areál, přírodní prostředí / nabízejí širokou škálu možností pro všestranný rozvoj dítěte v rámci odpolední zájmové činnosti. Školní družina svým programem navazuje na školní vzdělávací plán a zajišťuje tak ucelený výchovně vzdělávací proces.

ŠD tvoří ve dnech školního vyučování mezistupeň mezi školní výukou a výchovou v rodině. Hlavním posláním ŠD je zabezpečení zájmové činnosti, odpočinku a rekreace dětí. ŠD pracuje v kontextu dalších subjektů nabízejících aktivity výchovy mimo vyučování.

- zájmové kroužky školy
- umělecké školy
- zájmové útvary domů dětí

Konkrétní cíle vzdělání

- podporovat všestranný rozvoj dítěte, rozvoj učení a poznávání
- umožnit samostatné řešení problému a tvořivé myšlení
- vytvářet potřebu naslouchání a otevřené komunikaci
- vést žáky ke vzájemné spolupráci

- učit žáky zodpovědně plnit své povinnosti
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem
- podporovat schopnost samostatného projevu
- osvojovat hodnoty, na nichž je založena naše společnost
- umožnit vhodný výběr činností pro naplnění volného času

Klíčové kompetence

Výchovné a vzdělávací strategie pro rozvoj klíčových kompetencí žáků. Vychovatelka využívá všech forem a metod práce a činností k tomu, aby žák rozvíjel požadované kompetence.

Formy a metody realizace

- frontální práce
- individuální přístup
- skupinová práce v týmu
- hry, soutěže
- krátkodobé projekty
- vycházky, exkurze, výlety, školy v přírodě, příležitostné akce

Kompetence k učení

Vychovatelka – posiluje pozitivní vztah k činnostem, podporuje samostatnost a tvořivost, umožňuje pracovat v týmu.

Žák - aktivně se zapojuje do činností, využívá získaných vědomostí a zkušeností, realizuje své nápady, kriticky hodnotí svou práci, samostatně vytváří výrobky, pracuje s vhodným materiálem a pomůckami.

Kompetence k řešení problémů

Vychovatelka – vede žáky k pochopení problémů a řešení situací, hodnotí, jak žáci problém zvládají, podporuje samostatnost.

Žák – promýšlí pracovní postupy tvůrčím způsobem, přistupuje samostatně k řešení problémů a situací.

Kompetence komunikativní

Vychovatelka – vede žáky k obohacování slovní zásoby, podporuje různé formy komunikaci s ostatními žáky, vede žáky k tolerantnímu jednání a přístupu ke kulturním hodnotám skupin, národů, národností.

Žák – výstižně vyjadřuje své myšlenky a názory, zapojuje se do diskuze, vhodně formuluje svůj názor a rozšiřuje si slovní zásobu, respektuje názory jiných

Kompetence sociální

Vychovatelka – sestavuje společná pravidla pro průběh činností, vede žáky k respektování různých hledisek, k poučení se z názoru jiných, zařazuje kooperativní činnosti (činnosti v družstvech nebo skupinách),

Žák – podílí se na vytváření pravidel v týmu a spolupracuje, pomůže spolužákům, sám o pomoc požádá, vytváří příjemnou atmosféru (je ohleduplný).

Kompetence občanská

Vychovatelka – nabízí pozitivní, kulturní a společenské aktivity jako protipól nežádoucím sociálně patologickým jevům, vede žáky k slušným projevům chování, ke kladnému postoji k přírodě, k životnímu prostředí a ke svému zdraví.

Žák – projevuje se slušně k ostatním spolužákům, zaměstnancům školy a rodičům, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo ni, respektuje kulturní a historické tradice.

Kompetence pracovní

Vychovatelka – dbá na dodržování hygienických a bezpečnostních pravidel, vede žáky k využívání návyků a znalostí v další praxi, vede žáky k řádnému plnění všech povinností a

závazků, vytváří u žáků pozitivní vztah k práci, motivuje žáky k aktivnímu zapojení do pracovní oblasti.

Žák – dodržuje pravidla vyplývající z hlediska ochrany zdraví, nese odpovědnost za vykonanou práci, chrání kulturní a společenské hodnoty.

Kompetence k naplnění volného času

Vychovatelka – rozvíjí schopnost aktivního využití volného času, vytváří návyky zdravého životního stylu, rozvíjí a vede k profesní orientaci, zvyšuje zdravé sebevědomí a rozvíjí nadání.

Žák – umí si vybrat zájmové činnosti podle svých dispozic, rozvíjí své zájmy v organizovaných i individuálních činnostech, chápe význam aktivního trávení volného času jako kompenzaci pracovního nasazení a stresu, umí si vybrat vhodné činnosti pro relaxaci a odmítá nevhodné nabídky pro trávení volného času.

Délka a časový plán vzdělávání

Vzhledem k proměnlivé organizační struktuře oddělení (dle věku žáků a podle ročníků) je školní vzdělávací program školní družiny zaměřen proměnlivě a časový plán nelze stanovit jednotně pro delší období. Plán činností je zpracován pro všechna oddělení s plánem připravovaných společných akcí a se zaměřením na další činnosti družiny a školy. Plán je operativní a může reagovat na měnící se podmínky. Vytváříme plán celoroční a kreativně reagujeme na možné měněné podmínky, propojování či přesouvání témat během dlouhodobé docházky účastníků do školského zařízení.

11.40 - 12,35 příchod do školní družiny

12,00 - 13,00 oběd

12,30 - 14,00 odpočinková činnost, zájmová činnost

14.00 - 15,00 zájmová činnost, pobyt venku

15.00- 16,30 odchod dětí domů

Formy vzdělávání ve ŠD

1. Příležitostné

Základem účastníků jsou přihlášení žáci ŠD, ale mohou se zúčastnit i rodinní příslušníci či další zájemci. Jedná se buď o akce pořádané ŠD (slavnosti, besídky, divadelní představení apod. Nebo o akce pořádané společně se školou. Nebo sportovní a výtvarné dny apod.).

2. Pravidelné

Jedná se o výchovné, vzdělávací a zájmové činnosti probíhající dle plánů jednotlivých oddělení.

3. Nabídka spontánních činností

Spontánní aktivity jsou zahrnuty v denním režimu oddělení. Jsou to hry v ranní družině, pobyty venku, odpočinková činnost a příprava na vyučování (vše pro přihlášené žáky).

Obsah vzdělávání

Obsah zájmového vzdělávání je rozdělen do následujících vzdělávacích oblastí:

- Člověk a společnost
- Člověk a jeho svět
- Člověk a příroda
- Člověk a zdraví
- Člověk a svět práce

Oblasti vzdělávání zahrnují poznání nejbližšího okolí, organizaci života v rodině, ve škole, ve společnosti, v obci. Vycházky do okolí školy, cesta do školy a ze školy. Zařazuje se dopravní výchova, dopravní značky a prostředky. Zahrnují vztahy mezi lidmi, komunikaci a úctu, jak správně pozdravit a podávat ruku, vyjadřování, schopnost naslouchat. Podporují budování správného režimu dne a jeho dodržování. Seznamují žáky s rozmanitostí a proměnlivostí živé a neživé přírody, s pobytem v přírodě, umožňují tematické vycházky. Věnují se poznání o zdraví a nemocech, prevenci chorob, odpovědnosti za své

zdraví, upevňují návyky osobní hygieny, seznamují se prevencí úrazů a bezpečností při činnostech, které děti provozují.

Ve vzdělávacích oblastech se realizují tato průřezová témata:

- výchova demokratického občana
- osobnostní a sociální výchova

V rámci vzdělávání se družina zaměřuje:

1. Respektování individuálních schopností a dovedností žáků.
2. Podporování vztahu k lidem, přírodě, vedení žáků k otevřené komunikaci.
3. Zaměření se na ochranu životního prostředí.
4. Rozvíjení u žáků od prvního ročníku schopnosti rozhodování, hodnocení a sebehodnocení.
5. Koedukace žáků různých věkových skupin-respekt.
6. Pokládání základů k naplňování klíčových kompetencí – volný čas, řešení problému ...

Podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Školní družina při ZŠ Chalabalova nabízí prostor pro integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Školské zařízení je připraveno pro zájmové vzdělávání v těchto oblastech:

1. oblast personální: pedagogičtí pracovníci splňují svojí odborností podmínky pro tuto práci, školní družina disponuje dostatečným počtem pracovníků, ve škole je k dispozici psycholog z OPPP.

2. oblast technická: školní družina je umístěna v prvním a druhém patře hlavní budovy, prostory družiny i hřiště jsou snadno přístupné, zařízení disponuje dostatečným prostorem pro individuální a skupinovou práci.

3. oblast materiální: škola je vybavena didaktickými a kompenzačními pomůckami, potřebný materiál je k zapůjčení u výchovných poradkyň, ve školní knihovně a kabinetních sbírkách.

4. oblast organizační: zařízení je schopné vymezit vhodné zájmové vzdělávací aktivity dle momentální potřeby, umožňuje spolupráci a účast rodičů přímo v každodenním programu školní družiny, škola zajišťuje pravidelné konzultace s psychologem z OPPP.

Pedagogické cíle, formy a metody práce se stanoví dle potřeb a možností jednotlivých účastníků a vycházejí z cílů, forem a metod ŠD. Obdobně se postupuje při vymezení programu pro nadané žáky.

Podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu a ukončení vzdělání

Činnost ŠD je určena přednostně pro žáky prvního stupně základní školy pro 1. – 5. třídu. O přijetí k vzdělávání ve ŠD rozhoduje ředitel školy na základě písemné přihlášky (zápisní lístek) zákonného zástupce žáka a řídí se vyhláškou o zájmovém vzdělávání a pravidly stanovenými ve vnitřním řádu školní družiny. Dále se postupuje podle pokynů ředitele školy k platbám za školní družinu a podle pokynu ředitele školy k osvobození od úplaty za vzdělání ve školní družině.

Zájmové vzdělávání může být ukončeno kdykoliv na základě písemné žádosti zákonného zástupce a postupuje se opět podle výše jmenovaných pravidel.

Materiální podmínky

ŠD tvoří šest oddělení, dvě třídy pouze pro využití zájmové činnosti (víceúčelové), vybavené jako herny s videem, DVD a televizí. Čtyři třídy jsou spojené s dopolední výukou prvního stupně. Prostory splňují bezpečnostní, hygienická a estetická kritéria. Zařízení je vybavené telefony pro vyzvedávání dětí v oddělení. Každá třída má svou vlastní linku. Družina má k dispozici školní hřiště, které má vlastní vchod. Využívá celý venkovní sportovní areál, tělocvičny.

9. Personální podmínky

Profil vychovatelek:

- vzdělání-kvalifikace odborná
- znají bezpečnostní předpisy pro práci s dětmi
- mají organizační schopnosti
- zdárně řídí zájmové aktivity žáků
- navazují a motivují k rekreační a zájmové činnosti
- podporují komunikaci-vztahy žáků i dospělých
- přiměřeně oceňují a chválí

Ekonomické podmínky

Náklady na provoz ŠD jsou hrazeny z rozpočtu školy, z příspěvků rodičů a z Unie rodičů.

Ředitel stanoví ve vnitřním řádu pro jednotlivé formy zájmového vzdělávání podle § 2 vyhlášky č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání způsob evidence účastníků takto:

- ve školní družině je určena vychovatelka, která zajišťuje přihlašování a odhlašování dětí, vybírání poplatků, předávání informací rodičům, vyřizování námětů a stížností
    - o zařazení dětí do školní družiny rozhoduje ředitel školy
    - úplata je splatná na začátku školního roku, platí se zpravidla půlročně. Výše úplaty je stanovena předem na celý školní rok. Škola přijímá platby za školní družinu. Vychovatelka pravidelně kontroluje placení úhrady v součinnosti s hospodářkou školy, pokud jsou rodiče v prodlení s placením, jedná s nimi. Pokud rodiče nereagují na ústní výzvy, prokazatelným způsobem je písemně upozorní na jejich povinnost.
- Přihlašování dětí do družiny je prováděno na základě písemných žádostí rodičů dětí.

- rodiče nebo jiní zákonní zástupci dítěte přihlášeného k pravidelné docházce do družiny sdělí rozsah a způsob odchodu z družiny. Tyto údaje jsou napsány v zápisním lístku. Omluvu nepřítomnosti dítěte ve družině, odchylky od docházky, než je obvyklé, sdělí rodiče písemně vychovatelce předem na zvláštní papír.

BOZP podmínky

Podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí obsahuje vnitřní řád školní družiny a školní řád, zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků je zajištěno v rámci celé školy. Povinnosti pedagogů volného času jsou obsaženy v pracovních náplních.

Zaměstnanci školy jsou pravidelně proškoleni dle závazných dokumentů (např. povodňový plán, bezpečnost práce, požární ochrana a další).

Viz. řád školy, vnitřní řád školní družiny, ostatní dokumentace u ředitele školy.